

WANOCHIUS, ANDERS JA HUMBLA, ERIK 1682.
LUONNONTIETEELLINEN DISPUTAATIO JÄÄLINNUSTA^{1, 2}

JUMALAN AVULLA!

LUONNONTIETEELLINEN DISPUTAATIO

JÄÄLINNUSTA,

JONKA

KUNNIANARVOISAN FILOSOFISEN TIEDEKUNNAN
PUOLTAMANA JA SUOSTUMUKSELLA
YLISTETYSSÄ MUUSIEN TAPULIKAUPUNGISSA AURAN RANNALLA,
PREESEKSENÄ
Ylen kuuluisa MIES,

Maisteri ANDERS WANOCHIUS,

*Moraalifilosofian ja Historian Professori, Opettaja,
Suojelija ja kohteliaasti kunnioitettava Suosija,
kirjoittamansa opinnäytteen jättää julkiseen tarkastukseen*

ERIK Humbla, Närkeläinen

Suurimmassa auditoriossa 4. helmikuuta vuonna 1682.

*Jäälintu istuu
ulapan aallolla,*

*havaitsee suloiset
syntymähetket!*

Painettu TURUSSA JOHANNES Winterin *Hänen Kuninkaallisen Majesteettinsa*
Suomen kirjapainossa 1682.

ESIPUHE

Kenties ihmettelet, hyvä Lukija, tätä Akateemisille harjoituksille melko harvinaista eikä kaikille yhtä mieluista aihetta, jota tässä vähäisin siveltimenvedoin hahmottelen, vaikka monien mielestä olisi parempi pitäytyä pelkkiin Filosofien oppeihin. Mutta jos kuitenkin punnitset asiaa tarkemmin ajatellen, sinun täytyy myöntää sillä olevan oma painoarvonsa. Aihe liittyy näet Luonnontieteisiin, ja sen voi halutessaan kytkeä Poliittikkaan, Lääketieteeseen tai jopa Teologiaan. Mitä vielä voisi toivoa? On tiettyjä hämäreitä kiistoja, joita kohtaan tässä samalla käännetään peitset ja jotka saivat minut helposti luopumaan hankkeesta, jollei aineiston suloisuus rohkaisisi säikähtänyttä mieltäni. Jäälinnussa on näet paljon ihailtavaa ja jotain mieltä kiehtovaa. Lisäksi sen tutkiskelu harjoittaa älyä, mikä sekin suuresti kannustaa jatkamaan työtä. Hidas käsityskyky näet terävöityy tunnollisella harjoituksella ja kouliutuu abkerien opintojen myötä. Tästä varmaan huomaa, että tämä hankkeeni ei ole biotun mielen tuote, ja tunnustankin suosiolla olevani varsin vähäisesti harjaantunut, mutta yhtä kaikki lasken sen käsistäni alkeellisena opinnäytteenä tässä kuuluisassa Muusien voimainkoetuksessa. Olenpa itsekin toisinaan tuntenut itseni jäälinnun kaltaiseksi, kun elämän raatelevassa kuritushuoneessa suuret epäonnen aallot ovat tuon tuosta minua heitelleet. Etenkin näistä syistä johtuen olen siis tarttunut kynään, pyrkien samalla kovasti yksinkertaisuuteen ja lyhyyteen. Myönnän, että aihetta auki kerjessä ilmaantuu kaikenlaista hämää ja vähemmän todennäköistä, josta suuri osa pohjaa tunnustettujen kirjailijoiden teoksiin, joihin olen tässä yhteydessä ehtinyt perehtyä. Tiedän, että työtä oikeamielisesti arvioitaessa tämäkin uutteruus kenties jollain tavalla huomioidaan, sillä toisten apu voi helpottaa etenkin vähän tunnetun ja nuorelle ihmiselle vaikeaselkoisen asian tutkimista. Pyydän siis nöyrimmin, hyväntahtoinen Lukija, että arvioisit näitä yksinkertaisia pyrkimyksiäni oikein ja kohtuudella. Muuten anon avukseni, kuten aina, turvaa ja jumalaista suojelusta, johon nojaan: Emmanuel. Jäälinnun. Suojelija!

Jeesus Kristus olkoon Tehtävän Ylin Johtaja!

¹ Wanochius, A. & Humbla, E. 1682. *Disputatio Physica de Halcyone*. Winter, Turku 4:o. Pro ex.

² Vuoteen 1713 mennessä ilmestyneistä väitöskirjoista näköispainoksena ja sen oheen käännettynä ilmestyneessä luettelossa Stiernman, A. A. 1719. *Aboa literata. Turun Akatemian kirjallisuus* (Käännös 1990, Reijo Pitkäranta. Gummerus, Jyväskylä. 171+200 s.) otsikoiden käännökset poikkeavat joissakin tapauksissa meidän käännöksistämme.

TEESI I.³

Anottuani ja kutsuttuani näin apuun Jumalaa ryhdyn aikomaani hankkeeseen. Tässä hahmoteltavan linnun, *Jäälinnun*, todellisesta olemuksesta on tarkalla vaa'alla punnittaessa paljon epätietoisuutta. Jumala ja luonto ovat suoneet sille ihmeellisen asuinsijan, ihmeellisen ja asiaa tuntemattomien mielestä miltei uskottoman lisääntymisajan, vieläpä ihmeellisiä tapoja, luonteen, enteitä, hyveitä tai pikemminkin näiden kuvia ja muuta sellaista, joka tosiaan näyttäisi helposti sopivan ihmisiin. Päätin näin työni ensi sivuilla muutamilla sanoilla sivuta Jäälinnun olemassaolon kysymystä. Jos en olisi siitä täysin varma tai jos pitäisin sitä sepitteenä, koko työni valuisi hukkaan. Siitä mitä ei ole, ei ole myöskään olemassa mitään tietoa, ja sen käsitteleminen on turhaa, kuten Filosofeilla on tapana muistuttaa. Ensimmäinen peruste, joka todistaa Jäälinnun todella olevan olemassa, voidaan löytää *luomisen universaalisuudesta*. Kaikkivaltias Jumala, joka on kaiken olemassa olevan luoja ja valtiias, loi viidentenä luomispäivänä erilaisia lintulajeja vedestä (1. Moos. 1, 20), ja nähdäkseni ei ole syytä kieltää Jäälinnun kuuluneen niihin. Olisi mielletöntä laskea luomistyön tuloksiksi kaikki ajatusoliot ja näin ikään kuin verhotane kaikkivoivan jumalaisiksi, mutta samalla sulkea pois reaaliset ja sellaiset oliot, jotka ovat olemassa mielen ulkopuolella, vaikka emme niitä näkisi tai kuulisi pohjoisilla seuduilla. Tästä seuraa toinen peruste, jota tukevat myös niin Kirkollisten kuin maallistenkin kirjoittajien erehtymättömät ja lähes lukemattomat todistukset, jotka osoittavat täysin Jäälinnun olevan tosiasiallinen olento. Kirkkoisien joukossa vähäisimpiä painoarvoltaan eivät ole Pyhän Ambrosiuksen sanat (a), jotka kuuluvat näin: *Aloittakaamme saarna Jäälinnusta. Se on merilintu, joka synnyttää poikasensa rannikoilla ja munii munansa rantahiekkaan miltei keskitalvella, jne.* Ja sitten hän selvittelee pitkään ja selkeästi linnun pesimäpaikkaa, ravintoa, poikasten kasvatusta ja kuoriutumisen ajankohtaa. Yhtä lailla Pyhä Basileios (b) hahmottelee Jäälinnun olemusta ja vahvistaa sen puhjeten näihin sanoihin: *Jäälintu on muuan lintu, joka iloitsee suuresti merestä, jne.* Lisäksi voidaan luetella suuri joukko Filosofeja, jotka eivät vain kuvaile Jäälinnun luontoa, käytöstä, tapoja ja muuta sellaista vaan jotka väittävät omin silmin nähneensä sen, vaikka näin on tapahtunut vain harvoin. Siteeraan tässä filosofien ruhtinasta itseään, Aristotelesta, joka todistaa tähän tapaan (c): *Lintu näyttäytyy etenkin seulasten laskiessa, talvipäivän seisauksen aikaan, jne.* Kerrotaan, että toisinaan, etenkin talviaikaan linnun muniessa, sen ovat monet päässeet näkemään ja joskus joku myymäänkin (d). Näiden todistusten ja perusteiden tukeamana en epäroi vahvistaa sitä, että Jäälintu tosiaan on olemassa, vaikka asukkaamme eivät sitä tunnekaan; aiheesta lisää toisaalla.

³ Väitöskirjan viitteet ovat alkuperäistekstissä marginaalissa. Olemme koonneet ne tässä käännöksessä tekstin loppuun ja merkinneet ne kirjaimin.

TEESI II.

Näiden nopeiden huomioiden jälkeen siirryn lähemmin kuvailemaan kohdetta. Tässä työssä palautan mieliini vanhan oppilauseen, jonka mukaan kaikissa kuvauksissa tulee huomioida ennen muuta kaksi asiaa, nimittäin *nimi*, ja se, *mitä asiaa* tuolla nimellä tarkoitetaan. Jäälinnun nimeä tai onomatologiaa hiemankin tarkemmin tutkittaessa on pantava tavanomaiseen tapaan merkille kolme seikkaa:

I. *Etymologia*⁴. Sanan alkuperän määrittäminen on jossain määrin vaikeaa, mutta se voidaan rajata kahteen auktorien esittämään mahdollisuuteen. Epäilemättä *Jäälinnun* nimen johtaminen kreikan kielestä on turvallista ja oikeutettua, mutta monet tahot kuitenkin johtavat sanan sen sijaan latinan kylmyyttä tarkoittavasta sanasta *algor*, koska lintu munii kylmimpään vuodenaikaan valtamerellä, mistä Hermolaos kertoo: *Alcedo-nimestä käytetään meillä muotoa Algedo latinan algor-sanaan perustuen*. Ambrosius Calepinus ja muut lukemattomat tahot ovat vakiinnuttaneet sanaa edelleen. Isidorus ja monet hänen kanssaan väittävät kuitenkin sanan syntyneen siivekästä (*ales*) ja valtamerä (*Oceanus*) tarkoittavista sanoista, niin että *Jäälintu* olisi ikään kuin valtamerellinen siivekäs. Väitettään he vahvistavat muistuttamalla linnulle ominaisesta asuinpaikasta, joka on meri. Se iloitsee näet ihmeellisellä tavalla vesistä ja rakastaa asua keskellä valtamerä, kuten jäljempänä hieman yksityiskohtaisemmin kerrotaan. Tällainen käsitys Jäälinnun etymologiasta on siis Isidoruksen mielestä oikea, mutta uutera Aldrovandi (e) moittii sitä tästä syystä aiheellisesti näillä sanoin: *Isidorus ja maailmankaikkeutta käsitellyt kirjailija suosivat aivan toista mutta naurettavaa etymologiaa sanoessaan merilintuna tunnetun Jäälinnun nimen juontuvan ikään kuin valtamerellistä siivekästä tarkoittavista sanoista, jne*. Minä puolestani uskon latinankielisen nimen olevan kreikkalainen laina, mitä käsitystä puoltavat myös Aldrovandi (f) ja Gesner: G-kirjain ei näet helposti muutu c-kirjaimeksi, kuten *algor*-etymologia edellyttäisi. En kainostelekaan väittää, että sana pohjanee ennemmin kreikan *Halcyon*-sanaan. Nähdäkseni asianmukaiset kantasanat ovat välttämättä kreikan *hals* [meri, suola] ja verbi *kyein* [tulla raskaaksi], kuten kreikan lause merellä hedelmöitymisestä kertoo, sillä lintu kasvattaa poikasensa merellä. *Kyô* tarkoittaa tunnetusti *kohdussa kantamista, raskaana olemista, tiineenä olemista*. Sana on lainattu tästä varsinaisesta ja valinnaisesta määreestä; lintu ui, elää, tekee poikasensa, oleskelee ja hankkii ruokansa merestä, missä voidaan nähdä sanan alkuperän perusteet määreineen. Latinaksi linnusta käytetään nimityksiä *Alcedo* tai *Halcedo*. Kirjoittajilla on vaihtelevia mielipiteitä sanan oikeasta ääntämyksestä eli siitä, tulisiko siinä olla aspiraatta edessä vai ei; toiset puoltavat tätä, toiset ovat kokonaan vastaan. Aspiraatan kannattajiin kuuluu Tortellius, joka sanoo: *Halcyon kirjoitetaan aspiraatan*

⁴ Teesissä II esiintyy useita jäälintuun liitettyjä vanhoja nimiä, kuten *Alcedo*, *Halcyon*, *Ceyx*, jotka on sittemmin otettu eri kalastajasukujen nimiksi.

kanssa, minkä osoittaa Theokritoksen säe aalloilla laulavasta Jäälinnusta. Jos aspiraattaa ei käytettäisi, ei olisi tarvetta muuttaa kyseisen lauseen ensimmäisessä sanavälissä olevan kai-sanana kappa-kirjainta khii-merkiksi. Tämän lisäksi antiikin latinankieliset kirjailijat, kuten Varro, Servius ja monet sen jälkeen, vahvistavat entisestään asian olevan näin puoltaessaan selkeästi aspiraatan käyttöä sanassa. Pontanus on kuitenkin eri mieltä (g) perustaen vastustuksensa tähän: *jos alun a-kirjainta seuraa l, nimeen ei kuulu vahva alkukuhkonen*. Myös tälle näkökannalle löytyy monia kannattajia. Minä kuitenkin olen ensin mainitun ajatuksen kannalla eli että sana kirjoitetaan oikeammin aspiraatan kanssa, juontuuhan se kreikan *hals*-sanasta, johon aspiraatta kuuluu ja jossa merkityksessä sana löytyy myös kuuluisalta Aldrovandilta (h). Hän linjaa asian näin: *etymologian perusteella aspiraatan käyttö on välttämätöntä*. On siis huomioitava, että nimessä esiintyy toisinaan aspiraatta, toisinaan ei, tilanteen mukaan. Saksaksi lintu tunnetaan nimellä *Eisvogel* ja ruotsiksi *Iisfogel*; nämä nimet luonnehtivatkin hyvin lintuparan onnetonta tilaa. Sen uupunut ruumis vaipuu tuon tuostakin hyiseen jäähän, tuulet paiskovat sitä, vastukset koettelevat, aallot pyyhkivät ylitse ja vieläpä tylyt jäälöhkareet heittelevät arvaamatta sinne tänne.

II. *Homonymia*. Sanan alkuperän pikaisen selvittämisen jälkeen kynä voidaan kääntää kohti sen erilaisia tulkintoja ja merkityksiä. *Halcyon*-sanaa on käytetty useissa yhteyksissä. 1. *Eettisesti tai moraalisesti* sen on tulkittu viittaavan Jumalan todelliseen Seurakuntaan erilaisten vastoinkäymisten keskellä. Kuten tämä lintu on vaikeuksissa talvisaikaan aaltojen viskellessä sitä, yhtä lailla pyhän Seurakunnan jäsenet ovat onnettomuuksien valtameren keskellä alttiina erilaisille tuskille; näin ollen Jäälintu on mitä sopivin symboli kirkolle. Miltei samaan tapaan Vapahtaja on verrannut itseään matoon omissa koettelemuksissaan (i). Lisäksi rauhallista ajanjaksoa on tapana kutsua Jäälinnun päiviksi (*Halcyonia* tai *dies Halcyonides*). Rakkaita puolisoita kutsutaan varsin sattuvasti Jäälinnuiksi, nämä palavat näet uskomattomasta aviollisesta rakkaudesta, mistä lisää muualla. Tähän ryhmään voidaan lukea monet runoilijoiden näin nimetyt kirjoitukset, kuten Lukianoksen nimissä kulkeva dialogi *Alcyon*, jota jotkut pitävät Pausaniaan, jotkut Platonin, jotkut Leon Filosofin kirjoittamana, millä en nyt rasita itseäni enempää. Cicerolla ja Gordianuksella on myös jokunen tällä tavalla nimetty runo. *Alcyon*-niminen, linnun mukaan seipitetty tragedia tunnetaan myös taikauskoisten pakanoiden keskuudesta. 2. *Luonnontieteiden* parissa nimi on liitetty etenkin Makedoniassa sijaitsevaan vuoreen, kuten Boccadius kertoo; lisäksi sen niminen kaupunki on ollut Kreikassa ja Maalian lahdella Pliniuksen mukaan (j). Monia rationaalisia ja irrationaalisia luontokappaleita on kutsuttu tällä nimellä. *Kirilos*-niminen kala ja myös lintu mainitaan, jota pidetään samana eläimenä kuin Jäälintua (k). *Jynx*-nimistä lintua, yleisemmin *Torquilla* [käenpiika], on myös kutsuttu Jäälinnun nimellä; se asuu Kreikassa Athos-vuorella. Sillä kerrotaan olevan erittäin terävä kieli, kuin pistin, jolla sen sanotaan hetkessä lävistävän ihmisen ihon (l). Monet naiset ovat sovitelleet itselleen Jäälinnun nimeä; runoilijat

ovat kertoneet naisten muodonmuutoksista jäälinnuiksi. Joidenkin käsitysten mukaan Jäälintu on Aioloksen tytär, trakiniin kuninkaan Keyksin puoliso, josta kerrotaan runoilijoiden parissa monenlaisia tarinoita, muun muassa että jouduttuaan puolisonsa kuoltua suuren tuskan ja surun valtaan hän olisi muuttunut Jäälinnuksi. Toisen tarinan mukaan Keyks ja Alkyon olisivat kopeuttaan tavoitelleet jumalaista kunniaa, antaneet kutsua itseään Juppiteriksi ja Junoksi ja tästä syystä jumalten rankaisemina kokeneet muodonmuutoksen linnuiksi. Mutta jätän nämä tarunhoitoiset selitykset tähän. Lisäksi Venusta kutsutaan seitsemän planeetan *Alcyoniksi*. Nimestä on johdettu myös monia adjektiiveja, kuten jäälintumainen jättiläinen (*Halcyonius gigas*), jonka Herakleen kerrotaan surmanneen miekalla; *Halcyonium* on lääkintätarpeiden tyyppi, puhutaan *Halcyon-yrteistä*, *Halcyonin* merestä, *Halcyonin* järvestä ja muusta sellaisesta, joista Aldrovandi antaa lisätietoja. Ja vielä voidaan Jäälintuun liittää kreikan *enalios*-lintua eli merilintua tarkoittava sana, joka kattaa sekä koiraan että naaraan nyt käsittelemästäni linnusta. Tarkat luonnontutkijat ovat kuitenkin erottaneet sukupuolet eri nimillä: koirasta kutsutaan nimillä *Ceyx* ja *Cerylus*, naaras taas sanalla *damar* tai *gamar* naimisiin menemistä tarkoittavan verbin mukaan, kuten Pausanias, Antigonus ja Wotton kertovat.

III. *Synonymia*. Linnun keskeisimmät nimet ovat *Halcyon*, *Halcedo* ja *Alcedo*, jotka kaikki liitetään kyseiseen pikkulintuun, minkä lisäksi esiintyy monia muita samaa tarkoittavia nimiä. Niitä käyttäessään jotkut auktorit ovat kuitenkin selvästi erehtyneet totuuden kaidalta tieltä. Synonyymeistä voidaan luetella *Ceyx* ja *Cerylus*, jotka ovat yleisiä koiraan nimityksiä. Näistä puhuttaessa käytetään kuitenkin monia eri nimiä; joillekin (m) naaras on *damar*, kuten yllä esitettiin. Albertus⁵ kutsuu lintua nimellä *Cheren*. Kreikkalaiset ovat antaneet linnulle erilaisia nimityksiä, muutammat *Khéyks*, jotkut *Keiris*, monet *Keirylos* ja *Kêrôn*. Lintua kutsutaan myös nimillä *avis possideonis* tai *Decembria* [joulukuinen], koska se munii tuossa kuussa. Perifraasina esiintyy nimi *avis Ceycis*. Albertuksen mukaan lintu esiintyy nimellä *Savorath*, mutta kuuluisa Aldrovandi sanoo hänen erehtyneen (n); siksi en kiinnitä tähän seikkaan suurempaa huomiota. Nykyaikana myös *Ispida*-nimellä kutsuttu lintu [kuningaskalastaja] samastetaan Jäälintuun, mistä enemmän alla. Belon kutsuu lintua nimellä *Alcedo vocalis* [laulava], Celio Calcagnini vertaa *hirundo marina* -lintua [meripääskyä] siihen (o).

TEESI III.

Selvitettyäni lyhyesti Jäälinnun onomatologiaa eli nimeä, lähestyn seuraavaksi itse asiaa eli pragmatologiaa, missä suhteessa on kaikkein ensimmäisenä punnit-

⁵ Viittauksen kohde Albertus on todennäköisesti Albertus Magnus (1193/1206–1280), joka oli keskiajan kuuluisimpia filosofi ja tiedemiehiä.

tava linnun reaalista määritelmää. Tunnustettujen auktorien perusteella määrittelen linnun näin: *Jäälintu on harvinainen, värikäs, surumielisesti laulava, merellisiä seutuja suuresti rakastava ja niillä talvisaikaan pesivä lintu.*

Määritelmän mukaan kyseessä on siis *lintu*, mihin luokkaan kuuluu monia lajeja kuten *kotka, haukka, korppikotka ja sellaiset.*

Laji erottuu muista ominaispiirteidensä myötä, joko kyvyn synnyttää tai laulun kaltaisten sisäisten ominaisuuksien tai sitten pesintäpaikan ja -ajan kaltaisten ulkoisten piirteiden avulla. Kun näillä kaikilla on oma merkityksensä, käsittelen niitä kaikkia erikseen.

Ennen kaikkea huomioni kiinnittyy linnun harvinaiseen nimeen, mikä kertoo sen olevan rannoillamme vähäväkinen ja harvalukuinen. Tiedämme sen olevan pohjoisten asukkaidemme parissa peräti tuntematon, mutta se elää eteläisemmillä seuduilla, missä se harvakseltaan myös näyttäytyy merenkulkijoille. Tämän tekee selväksi Filosofien Päämies Aristoteles sekä häntä seuraten Plinius (p), joka puhkeaa näihin sanoihin: *Jäälinnun (Halcyon) näkeminen on erittäin harvinaista, se saattaa lentää laivan ympärillä joskus seulasten laskiessa ja kesä- tai talvipäivänseisauksen aikaan, mutta kätkeytyy sitten heti jälleen.* Sitä pidetään värikkäänä eli monenkirjavana, mitä Filosofi kuvaa elegantisti tähän tapaan (q): *Jäälintu (Alcedo) on väriltään milloin sininen, milloin vihreä, milloin kevyesti purppuranhohtoinen. Se ei kuitenkaan ole erivärinen eri kohdista, vaan kimaltelee eri väreissä erotuksetta koko ruumiiltaan, siiviltään ja kaulaltaan. Sen nokka on vihreähkö, pitkä ja ohut; tällainen on sen laji.*⁶ Tässä hän siis kuvailee linnun ulkomuodon melko selvästi. Pliniuksen teksti kuuluu hieman toisella tavoin, mutta kun minua viisaammat pitävät sitä virheellisenä, vaikenen siihen liittyvistä argumenteista. Lintuamme pidetään hyvin näyttävänä sen eri väreissä välkehtivän höyhenpuvun vuoksi. Ne, jotka ovat väittäneet Jäälinnun olevan selästä ja muualta ruumiiltaan musta ja vatsapuolelta valkoinen, eivät ole tunteneet todellista Jäälintua.⁷ Kolmanneksi on tarkoin punnittava sen *laulua*; edellisessä määritelmässä näet mainitsimme sen laulavan murheellisesti. Monet ovat vakuuttaneet sen lentäessään välillä laulavan ihmeellisellä ja mykistävällä tavalla, huokaillen ja sointuvasti. Turner väittää Jäälinnun valittavan lentäessään. Sen laulu on kahtalainen, surumielinen ja suloinen, se suree näet kurjuuttaan, minkä vuoksi

⁶ Vajaa vuosisata Humblaa myöhemmin kreivi Buffon siteerasi Aristotelesta hieman toisin: ”Filosofi sanoo näin: Jäälintu ei ole paljon suurempi kuin varpunen. Sen höyhenistön sinistä ja vihreää korostaa purppura, ja nämä loistavat värit yhdistyvät ja sekoittuvat uusiksi hohtaviksi vivahteiksi kaikkialla ruumiissa, siivissä ja kaulassa. Sen kellertävä nokka on pitkä ja terävä.” Buffon, Georges-Louis Leclerc 1770–1783. *Histoire naturelle des oiseaux*. [Verkkodokumentti.] Luettu 21.5.2007. Saatavissa: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k97511j>. Le Martin-pêcheur ou l’alcyon. (tome 7). Suomentanut Henna Saukkonen (lainauksesta jätetty pois kirjallisuusviitteet).

⁷ Tämä kuvaus sopii yhteen ”jäälinnun” toisen mallilajiryhmän, myrskypääskyjen kanssa, joista eräät myös pesivät talvella.

se äänтелеe valittaen ja murheellisesti (jos sallitaan), kuten Oppianos todistaa sanoessaan näin: *Jäälinnut (Alcedines) laulavat surullisesti puolison kuolemasta; ne toistavat joitakin kertoja Ceyx, Ceyx ja lakkaavat sitten laulunsa.* Yhtä suloisesti asian ilmaisee Runoilija:

----- Murheellisten
Jäälintujen surullinen laulu kiiri pitkin rannikkoja.

Tuo laulu on ennen kuulumattoman suloista; se virvoittaa murheen murta-
maa lintua, ja sekoittaa suruun ihanaa iloa. Halcyonin mukaan nimetyssä dialogissa
Khairefon ja Sokrates keskustelevat Jäälinnun miellyttävästä laulusta tähän tapaan:
*Mikä ääni – Khairefon sanoi – kaikuu tuolta, oi Sokrates, kaukaa rannoilta ja tuolta
kallion kielekkeeltä? Miten suloista kuulla! Mikä on tuo laulava eläin? Sokrates: Se on
muuan merilintu, oi Khairefon, jota kutsutaan Jäälinnuksi.* Jumalallisen taidokkuu-
den hioma Runoilija laulaa pikkulinnun suloisesta ja murheellisesta äänestä näin:

*Oi lintu, joka tyhjä
kareja kohtaat, Jäälintu!
Laulat itkettäviä kohtaloita
eikä laulusi ole viisaille mieletöntä.*

Sitten on vielä käsiteltävä Jäälinnun elinpaikkaa, mikä tuottaakin tutkijalle
melkoisia karikoita. Aristoteles näyttää olevan eri mieltä oman näkemykseni kanssa
(r) erottaessaan linnun kahteen, jokien ja merien rannoilla elävään eri tyyppiin. Hä-
nen mukaansa jotkut linnuista elävät näet jokien varsilla, jotkut järvilla, jotkut myös
merillä. Hän siis laskee myös Jäälinnun makeaa vettä rakastavien lintujen joukkoon.
Mutta hänen tarkoituksensa ei ole suoranaisesti kiistää Jäälinnun asuvan merellä,
vaan pikemminkin se saattaa toisinaan vierailta myös joissa ja etsiä sieltä ravintoa,
mitä Aristoteles sitten käsittelee tarkemmin myöhemmin. Omasta puolestani en
missään nimessä kiistä sitä, että Jäälintu käy välillä makeilla vesillä, välillä metsäisillä
seuduilla, mutta useimmiten se elää kuitenkin merellä.⁸ Määritelmä perustuu tietys-
ti dominoivaan ominaisuuteen, kuten sanotaan. Meri on näet sen ominta elinpiiriä,
siellä se oleskelee, ui, lentää, pesii. Lisäksi voidaan mainita monia todisteita, jot-
ka selvästi osoittavat *Jäälinnun* olevan merilintu. Suuresta määrästä mainitsen vain
erään ornitologin näin kuuluvat sanat: *vaikka Jäälintu saattaa siis sukellella myös jois-
sa, sen ensimmäinen ja ensisijainen elinympäristö on kuitenkin meri, ja kaikki vanhan*

⁸ Buffon, joka päätyi pitämään kuningaskalastajaa tarujen jäälintuna, korosti tästä syystä jokien ja purojen
varsia linnun pääasiallisena elinympäristönä (Buffon 1770–1783).

ajan ihmiset kutsuvatkin sitä merilinnuksi. Näin hän sanoi. Tästä ilmenee Jäälinnun olevan siis merilintu. Nyt seuraavat sitten määritelmässä mainittujen pesinnän, pessimäpaikan ja sen ajankohdan hahmottelu ja tarkastelu. Näiden seikkojen kohdalla epäilemättä tulee esiin kaikenlaista epäuskottavaa, semminkin kun ne näyttänevät uskomattomilta ja asiaa tuntemattomista ikään kuin naurettavilta ja mahdottomilta; miten niin pieni lintu muka voisi kestää moisia vastuksia ja vaikeuksia. Tietäkööt nämä pikkutarkat tutkiskelijat, sanon minä, että Jumalalle ei mikään ole mahdotonta! Ja että maailmankaikkeudessa on paljon sellaista, mikä ylittää ihmisen älyn, vaikka seikkaperäisimmät Teologit ja kokeneimmat Filosofit eivät vaikeuskaan tyystin Jäälinnustamme. Mitä tulee poikasten tekoon, voimme ohimennen mainita, että lintu ei tosiaankaan ole hedelmätön – se näet tekee poikasia Aristoteleen mukaan *koko elinikänsä ja alkaa tämän puuhan neljän kuukauden ikäiseksi tullessaan.* Tavallisesti sen uskotaan munivan viisi munaa. Muninnan ajankohdan vahvistamiseksi on turvauduttava todistajien apuun. Tästä aiheesta ovat kirjoittaneet Filosofien pylväs Aristoteles (s) ja Pyhä Ambrosius (t), joista ensin mainittu kiirehtii sanomaan tähän tapaan: *Ainoastaan Jäälinnulla on tapana tehdä poikasia talvipäivänseisauksen aikaan.* Ja jälkimmäinen todistaa saman asian *keskitalvesta*, mikä on miltei sama asia. Väli-meren seudulla ja muuallakin asukkaat kutsuvat tätä ajankohtaa Jäälinnun päiviksi (*Dies Halcyonides*), joista kerron lisää jäljempänä. Pesäpaikasta vallitsee suurempi erimielisyys. Antiikin aikana kerrottiin Jäälinnun hautovan muniaan meren pinnalla kelluvassa pesässä. Jotkut ovat puhuneet merenrannasta, jotkut rantahiekasta ja jotkut rannikoista. Runoilijat ovat selvästikin omaksuneet kannan, jonka mukaan tiiviisti koottu pesä kelluu meren aalloilla sinne tänne, esimerkiksi näin:

*Aalloille kotinsa rakentaa ja märkiä kotihenkiä palvoo
Jäälintu yksinäisyyttään huokaileva;
kun Jäälinnun laulu soi, kelluvia pesiä
tuudittelee liikkumaton aalto ja uneen vaipuneet tyrskyt⁹.*

Minä kuitenkin uskon, että pesä sijaitsee meren rannalla johonkin kiveen kiinnitettyinä; ks. tästä Schott ja Aldrovandi.

TEESI IV.

Nyt minun on astuttava suureen hämäryyteen, missä kirjailijoilla on eriviä ja suorastaan selvittämättömiä käsityksiä, nimittäin mitä tulee Jäälinnun lajen

⁹ Tässä kirjoittaja yhdistää kaksi runokatkelmaa antiikin eepoksista. Kaksi ensimmäistä säettä on Statiuksen *Thebais*-runoelmasta (9, 360–361) ja kaksi jälkimmäistä Silius Italicuksen *Punica*-eepoksesta (14, 275–276).